

ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ

ΕΤΟΣ Α.

1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1893

ΦΙΛΑ. Θ.

ΘΕΑΤΡΙΚΑΙ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑΙ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Η Κριτική οφείλει νὰ εἶναι φιλικὸς σεβασμὸς πρὸς τὸν ἀγῶνα τῆς εὐφυΐας τοῦ ἄλλου. Ἐφ' ὅσον μελετᾷ τις τὰ ἔργα τῶν ἄλλων, ταῦτα ἀπομένουσι πάντοτε ἀνώτερα τῆς ἐπ' αὐτῶν ἡμετέρας μελέτης. Ἡ Κριτικὴ εἶναι ἐκθεσις ἐκείνου, τὸ ὅποῖον δύναται νὰ εἶναι ἢ νὰ φαίνεται ἡμῖν ἐλάττωμα, ἀλλὰ τοιαύτη, ὥς ν' ἀποβῇ ὠφέλιμος τῇ Τέχνῃ καὶ οὐχὶ νὰ προσβάλῃ καὶ νὰ ἐξευτελίῃ τὸν καλλιτέχνην. Ἡ Κριτικὴ δύναται νὰ εἶναι δημιουργικὴ οὐχὶ δὲ καταστρεπτικὴ τοῦ Ὁραίου, τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς καρδίας. Ἐμπορούμενος ὑπὸ τοιούτων προθέσεων δημοσιεύω τὰς ἐντυπώσεις καὶ κριτικὰς μου σημειώσεις ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δραματικῆς τέχνης. Γεννηθεὶς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου, ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη ἠθοποιὸς εἰς διαφόρους θιάσους καὶ ἐπὶ τρία ἔτη συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ ἐξοχωτέρου τῶν Ἰταλῶν ἠθοποιῶν Modena, ἔσχον εὐκαιρίαν νὰ ἶδω πάσας τὰς ἰταλικὰς καλλιτεχνικὰς ἐξοχότητας ἀπὸ τῆς Κλημεντίνης Κατσόλας συζύγου τοῦ θωμᾶ Σαλβίνη, πρώτης ἐν Ἰταλίᾳ ὑποκριθείσης τὴν Κυρίαν μετὰ τὰς καμελίας, ἵνα δὲ φανῶ δίκαιος, ὀφείλω νὰ ὁμολογῶ ὅτι οὐδεμία ἄλλη ὑπερέβη αὐτὴν, οὔτε ἡ Ριστόρη, οὔτε ἡ Ρομπότη, οὔτε ἡ Μαρῖνη, οὔτε τόσαι ἄλλαι, ἅξια παντὸς ἐπαίνου, ἀλλὰ μὴ ἐξικόμεναι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκεν αὐτὸς οὗτος ὁ συγγραφεὺς Ἀλέξανδρος Δουμᾶς ἐν τινὶ ἐπιστολῇ ἀπευθυνθείσῃ πρὸς τὴν διάσημον ἠθοποιὸν καὶ δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῇ ἐφημερίδῃ Figaro. Αἱ δὲ δύο σημεριναὶ διασημότεραι καλλιτέχνιδες Σάρα Βερνάρ καὶ Ἐλεονώρα Λούζε δύνανται νὰ ἐξισωθῶσιν ἀλλ' οὐχὶ νὰ ὑπερτερήσωσι τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος καλλιτέχνιδα. Ἐπὶ πλεόντων εἰκοσίων ἐτῶν ὑπῆρξα διευθυντὴς θιάσων ἀποτελουμένων ὑπὸ τῶν διακεκριμένων ἠθοποιῶν, οἵτινες ἀπετέλουν αὐτοὺς, ἐν οἷς ἀναφέρω ἐν πρώτῳ τοὺς L. Vestri, L. Gattinelli, G. Gattinelli, A. Bonazzi, L. Drago, C. Parrini, Carolina, Fantoni περιώνυμον τῶν

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΕΟΥΡΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΕΟΥΡΙΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Α1 Ε3 Υ1 Φ6.0005

τάσχη τοῦ χοροῦ τούτου. Αὕτη πρέπει νὰ ἐπιφυλάσσεται διὰ τὴν τέχνην καὶ οὐχὶ διὰ τὰς γελοιοποιίας. Δύναται τις νὰ μοι ἀντιτείνη ὅτι τοῦτο ἀρέσκει εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ Κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀψίνθιον ἀρέσκει εἰς τὸν μέθυσον, καταλήγοντα ὁμῶς εἰς τὴν ἡλιθιότητα καὶ τὸν θάνατον.

Εἰς τὴν δευτέραν παράστασιν καθ' ἣν ἐδιδάχθη ἡ «Γαλάτεια» δὲν παρευρέθη διὰ δύο λόγους· πρῶτον μὲν, διότι τὸ δρᾶμα μοι εἶναι ἄγνωστον, καὶ μὴ γνωρίζων τὴν Ἑλληνικὴν δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐπιφέρω περὶ αὐτοῦ κρίσεις· δεύτερον δὲ, διότι τὰ ἐν λόγῳ δράματα τ' ἀναγόμενα εἰς τὴν μυθολογίαν, δὲν δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὸν θετικὸν ἡμῶν αἰῶνα, καθ' ὅν τὸ θέατρον ὀφείλει ν' ἀναπαριστᾷ τὸν ἐνδύμυχον κοινωνικὸν βίον μετὰ τῶν ἐλαττωμάτων, κακιῶν καὶ ἀρετῶν αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν τρίτην παράστασιν ἐδιδάχθη ἡ Κυρία μὲ τὰς καμυλίας. Τὸ τοιοῦτον δρᾶμα εἶναι τι ἔζοχον ἐν πάσῃ θεατρικῇ παραστάσει, τὸ ἰδιαζόντως προτιμώμενον ἔργον ὑφ' ὅλων τῶν πρωταγωνιστῶν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου. Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, εἶπον κατ' ἑμαυτὸν: «Ἴδου ἡ Μαργαρίτα Γωθιέρου, οἷαν τὴν ἐπενόησεν ὁ Δουμάς». Εἰς τὰς πρώτας τρεῖς πράξεις ἀνεδείχθη καλλιτέχνις λεπτὴ, ἐμπλεως εἰστρου καὶ φιλαρεσκείας, φυσικὴ, ἔντονος ἐν ταῖς δραματικαῖς πράξεσι, μὲ ἀπαγγελίαν κατὰλληλον εἰς τὰς διαφόρους δραματικὰς περιστάσεις, πάντοτε ἀκριβῆς, μὲ προσφυεῖς κάμψεις τῆς φωνῆς καὶ καταλλήλους ἀποχρώσεις. Ἐπανηρόμην εἰς τὴν νεότητά ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς Cazzola καὶ τῆς Marini· ἀλλὰ διατὶ ἐν ταῖς Δ' καὶ Ε' πράξεσι, κυρία Παρασκευοπούλου, δὲν ἀνεδείχθητε τοσοῦτον φυσικὴ, τοσοῦτον ἔντονος ὥς εἰς τὰς τρεῖς πρώτας; Βεβαίως ἡ φύσις σᾶς ἐπεδαψίλευσε πλεῖστα προτερήματα· διατὶ νὰ μὴ τὰ ἐφαρμόσητε ὅλα; Τὴν μετὰ τὸν Ἀρμάνδου ὑπερέχουσαν σκηνὴν δὲν διηρμηνεύσατε μετ' ἀποχρώσεως φυσικότητος. Ἡ πάλιν τοῦ πρὸς τὸν Ἀρμάνδον ἔρωτος καὶ τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποκαλύψῃτε τὴν θυσίαν εἰς ἣν ὑπεβάλλεσθε, ὥφειλε νὰ παρασταθῇ ἐντονώτερον κατὰ τε τοὺς λόγους, τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ ἰδίως ὅταν λέγετε, ὅτι ἀγαπᾶτε τὸν Κ.ον Δ' Ἀρβίλ. Τὸ αὐτὸ δὲ εἰρήσθω καὶ περὶ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν σᾶς ρίπτει τὸ βαλάντιον. Εἰς τὴν Ε' ἀνεδείχθητε φυσικὴ καὶ μεγάλη μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀρμάνδου. Ἡ ἀπροσδόκητος αὐτοῦ παρουσία πρέπει νὰ προξενήσῃ εἰδὸς τι παραφορᾶς ἐξ ἧς προέρχεται ἡ φωνὴ ἐκείνη τῆς ψυχῆς ἥτις εἶναι τὸ προανάκρουσμα τοῦ θανάτου αὐτῆς. Σᾶς συμβουλεύω ἐπίσης ν' ἀφήσητε τὰς ἀσκόπους ἐκείνας παιδικὰς τῶν προσκεφαλαίων καὶ νὰ μὴ διέρχησθε τὴν σκηνὴν τρέχουσα ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τοῦ θανάτου, ὥς στερούμενα· φυσικότη-

τος, καθότι ὑποτίθεται ὅτι οἱ περιποιούμενοι ὑμᾶς, θὰ σᾶς ἡμποδίζον κατὰ τὴν ὑστάτην ἐκείνην στιγμὴν νὰ ἐκτρέψησθε εἰς τοιαύτας ἀνωμάλους κινήσεις. Ἀπαιτεῖται θέλησις καὶ δύναμις! Ὑμεῖς εἰς ἣν ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσε τοσαῦτα καλλιτεχνικὰ προσόντα, φωνὴν, νοημοσύνην καὶ καλὴν διάθεσιν, πρέπει νὰ μελετήσητε τὴν φύσιν, μόνον μέσον ἵνα ἀναδειχθῇτε ἔξοχος καλλιτέχνις καὶ οὕτω περιποιήσητε τιμὴν εἰς τὴν πατρίδα σας, ἥτις ἀμοιροῦσα εἰσέτι καλλιτεχνῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος τούτου, εἰς Ὑμᾶς ἀτενίζει, ὥς εἰς ἐθνικὴν εὐκλειαν.

Εὐγε Ἀρμάνδε, κ. Εὐτύχιε Βονασέρα, ὑπερέβητε τὰς προσδοκίας μου, εἰσθε νέος εὐπαιδευτος καὶ νοήμων, κέκτησθε ἐξωτερικὸν ἄπταιστον, ἔχετε τέλος πάντων τὰ προσόντα ἅτινα ἀπαιτοῦνται ν' ἀναδειχθῇ τις καλλιτέχνης· ἀλλ' ὅπως καταστήτε ἐντελὲς τοιοῦτος, μελετήσατε τὴν φύσιν· ἐκπαιδεύητε εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὰς γλώσσας καὶ τὴν γραμματολογίαν.

Περὶ τῶν ἄλλων θὰ ἐκταθῶ ἄλλοτε, μὴ ἐπιτρέποντός μοι τοῦτο τοῦ χώρου.

Γ.Γ. Τὸ ἄνω ἄρθρον εἶχε γραφῇ καὶ δοθῇ πρὸς ἐκτύπωσιν, ὅτε παρευρέθεις εἰς τινὰς κατόπιν δοθείσας παραστάσεις λίαν ἐξετίμησα τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντον τοῦ κυρίου Παναγ. Τσοῦκα, ὅστις δικαίως παρὰ τοῦ Κοινοῦ ἐψευφημήθη κατακτίσας τὴν εὐνοίαν ἀπάντων. Οὐχ ἥττον ὡς εὐτράπελος διακρίνεται ὁ κ. Ἰωάννης Βονασέρας εἰς ὃν εὐρὺ ἀνοίγεται τὸ στάδιον τῆς καλλιτεχνίας. Περὶ τῶν κυρίων τούτων προσεχῶς ἐν ἐκτάσει.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΡΩΣΣΗ—ΜΑΡΙΟΣ.

(μετάφρ. ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ ὑπὸ Στεφ. Μαρτζώκη)

ΔΥΣΤΥΧΙΑ!

Τῷ λογιῷ κ. Λεωνίδα Χ. Ζῶν

Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ, ἣν ἡ Φιλομήλα ἔλαβε παρὰ τοῦ συζύγου της διαμένοντος ἐν Buenos Ayres λίαν καθαρώς, ὥς αἱ ἄλλαι, τῇ ἐξεφράζετο. Ὁ Ἰωάννης ἐπανελάμβανεν εἰς αὐτὴν ν' ἀναχωρήσῃ, διότι ἐν τῇ Ἀμερικῇ ἤθελον ἀπολαύει τῆς εὐτυχίας ἐκείνης, ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσιν ἐπὶ τῶν καυστικῶν θράχων, καὶ αὕτῃ τέλος ὑπεχώρησεν, εἰ καὶ ἡ θάλασσα τὴν ὁποίαν ἔβλεπε μακρόθεν, παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Σάγχρου, τῇ προὔξεναι τρόμον.

Ἀμφότεροι ἦσαν τέκνα τῆς δυστυχίας. Πρὸ τοῦ γάμου των, ὁ Ἰωάννης εἰργάζετο διὰ τὸν φιλάργυρον κύριόν του παρ' οὗ ἐλάμβανε γλίσχρον μνηνιαῖον, ἡ δὲ Φιλομήλα ἐφθίρει τὴν εὐρωστον νεότητά της μετερχομένη

Σ. Διευθ. Ἀρμάνδε, δημοσιεύομεν τὸ ἀνωτέρω χαριέστατον διηγημάτιον, ὅπερ δὲκ εὐμενῆς γνωστὸς καὶ διαπρεπὴς ἰταλὸς δημοσιογράφος κ. Arturo Giordano εἰς τὴν ἐκείνην ἐφημερίδα δημοσίωσεν· ἡ ἐκφωρήσεως ἐν Νεαπόλει εὐηρεστήθη ν' ἀρριε-
μοῦσις ἀποστολῆς

τὸ ἐπάγγελμα τῆς πλυντρίας. Συχνάκις ὁ Ἰωάννης τὴν εἶχεν ἰδεῖ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ρύακος τοῦ διατρέχοντος βραδέως τὴν χώραν καὶ εἶχε παρατηρήσει τοὺς καλῶς τετορνευμένους καὶ ἐρυθροὺς ὑπὸ τοῦ ἡλίου γυμνοὺς βραχιονάς της καὶ τὸ εὐχαρι τοῦ ωραίου σώματός της στῆθος καὶ συχνάκις κατελαμβάνετο ὑπὸ ἐκστάσεως ὁ ταλαίπωρος νεανίας!

Δσκαυκταεῖς ὡμολόγησαν, τῇ συνεργείᾳ γραίας τινός, τὸν ἔρωτά των καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐγένοντο σύζυγοι.

Ἀλλὰ, μετὰ τοῦ γάμου, δὲν ἔτχον καὶ ὅλην τὴν εὐτυχίαν οἱ νεόνυμφοι· ἡ καθημερινὴ ἐργασία δὲν ἐπῆρκει διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ ὁ Ἰωάννης ἐσκέφθη τὴν Ἀμερικὴν.

— Ὁ Φιλομήλα, ὑπάγω νὰ εὕρω τὸν φίλον Νικόλαον αὐτὸς, εἶμαι βέβαιος, δὲν θὰ μὲ ἀρνηθῇ χρήματα, ἐπὶ δανείῳ, διὰ τὸ ταξίδιον.

— Δὲν φοβεῖσαι τὴν θάλασσαν; Καὶ ἂν σὲ καταπνίξῃ; Ἀχ! ὅχι, ἀπόβαλε τοιαύτην ιδέαν· ἐγὼ ἐπειτα, δὲν θὰ ὑποφέρω νὰ μείνω ἐδῶ μόνη.

Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἀνεχώρησεν εὐθὺς, ἅμα ὡς ὁ φίλος του τῷ κατέθεσε τὰ διὰ τὸν πλοῦν ἐξοδὰ.

Ἐν τῇ Ἀμερικῇ ἠδυνήθη νὰ εὐπορήσῃ. Καρπὸς τῆς καθημερινῆς ἐργασίας του ἦτο σημαντικὸν τι ποσόν. ὅπερ ἴσως οὐδέποτε ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας ἐν τῷ τόπῳ του, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ γράψῃ πρὸς τὴν Φιλομήλαν, μητέρα ξανθοῦ βρέφους, νὰ σπεύσῃ πάραυτα πρὸς αὐτόν.

Αὕτη κατ' ἀρχὰς ἀπεποιήθη. Ἐλυπεῖτο νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν, ὅπου εἶχον ταφῇ οἱ γονεῖς της, τὸν χεῖμαρρον ἐκεῖνον, ὅστις εἶχεν ἀκούσει τὸ πρῶτον φίλημα τοῦ Ἰωάννου, ἐκεῖνον τὸν χεῖμαρρον, ὅστις ἔφερεν ἀνὰ τὴν θάλασσαν τὰ μέλη, ἅτινα ἤδε μετὰ τῶν συντρόφων της. Πῶς νὰ λησμονήσῃ τὴν Καρμέλλαν ἄδουσαν ἐπιχαρίτως τὴν ἐπ' αὐτόν.

«φεύγει κι' αὐτὸς ὁ ἔρωτας καὶ δὲν γυρίζει πλεῖα»

Ἡ κεφαλὴ της λοιπὸν περιεδινεῖτο. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως, ἠθέλησε ν' ἀπαγγεῖλῃ εἰς τὴν Παρθένον τὴν προσευχὴν της, ὅπως τὴν διαφυλάξῃ κατὰ τὸν πλοῖν. Ἐκλαυσεν καὶ μετὰ δακρυβρέκτων ὀφθαλμῶν ἐξῆλθῃς κόμης φέρουσα εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ βρέφος, ὅφου ἠσπάσθη ὅλας τὰς φίλας της.

Ὅταν ἐφθασεν εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος, ὁ φόβος τὴν κατέλαβε· παρετήρει πέριξ καὶ ἐβλεπεν ὕδωρ, ὕδωρ, πάντοτε ὕδωρ κυανόχρουν ἐκτεινόμενον καὶ τέλος πυκνὴν ὁμίχλην ἐμποδίζουσαν αὐτὴν νὰ διακρίνῃ περικιτέρω. — «Καὶ ἡ Ἀμερικὴ, ποῦ εἶνε ἡ Ἀμερικὴ; Εἰς ποῖον μέρος κεῖται; Ἐὰν τὸ πλοῖον ἐβυθίζετο;» Ταῦτα καὶ ἄλλας παραδοξολογίας διελογίζετο, τότε δὲ μόνον ἀπήλαυε μικρὰς τινος ἀναπαύσεως, ὅταν τὸ βρέφος ἔκλειεν εἰς ὕπνον τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ ἠδύνατο νὰ ψιθυρίσῃ ἐν Θεοτόκῃ Παρθένῃ. Εἴτα πάλιν ἐνεθυμείτο τὴν κόμην, τὸ γηραιὸν ἱερέα, ὅστις τόσον καλῶς τὴν ἐξωμολόγει...

Καὶ ὅμως ἡ προσδοκώμενη γῆ τοῦ χρυσοῦ δὲν ἀπείχε πολὺ — «ὦ Ἰωάννη, ἰδοὺ με τέλος· πλησίον σου, εἰς τόπον ὁ ὁποῖος θέλει μᾶς προσξενήσει εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἐὰν δὲν σ' εὕρισκον!...

Ταῦτα ἐκείνης σκεπτομένης, τὸ κολοσσιαῖον πλοῖον ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ λιμένι, ὀλίγον μακρὰν τῆς ὄχθης. Παρὰ τὴν κλίμακα συνεσωρεύθησαν μικραὶ λέμβοι, ὅπως μεταβιβάσωσι τοὺς ἀφικομένους. Ἐν τινι ἐξ αὐτῶν ἐφαίνετο ὁ Ἰωάννης, ὁρθὸς καὶ προσεκτικὸς ἵνα ἴδῃ, ἐὰν ἡ σύζυγός του ἀφίκετο. — «Φιλομήλα!» ἀνέκραξεν, ὡς τὴν διέκρινε, «Φιλομήλα!» καὶ ἐσπευσεν εἰς τὴν κλίμακα, ἵνα ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου, ὅπερ μετὰ κόπου κατῴρθωσεν. Ἐνηγκαλίσθη τὴν σύζυγόν του, ἠσπάσθη τὸ τέκνον του, τῷ ὁποίῳ μειδιῶν τῷ ἐθώπευε τὸ πρόσωπον καὶ εἶτ' ἀπεβιβάσθησιν εἰς τὴν ξηράν. — Καὶ τῶρα, ὦ Φιλομήλα, εἶπεν ὁ Ἰωάννης, ὁ κόσμος εἶνε δι' ἡμᾶς. ὦ! εἴμεθα εὐτυχεῖς τέλος!

Οὐχ ἥττον ἡ Φιλομήλα δὲν εἶχε γεννηθῇ, ὅπως χαίρῃ. Πράγματι, ἐπὶ τινὰς μῆνας ἦσαν περιχαρεῖς, ἀλλὰ κατόπιν ὁ Ἰωάννης προσεβλήθη ὑπὸ ἀσθενείας, ἥτις, ἀποκρούουσα πᾶσαν θεραπείαν, ἐθανάτωσεν αὐτόν. Καὶ ἤδη εὐρίσκεται μόνη καὶ ὑπὸ τὸ βάρος πάλιν τῆς ὥχρης δυστυχίας καὶ ἐν ξένη χώρα, ἐνθα δὲν ἔχει συγγενεῖς, οὔτε φίλους, ἐν χώρᾳ τὴν ὁποίαν καταρᾶται.

Αἱ σύντροφοι ὅμως ζῶσι πάντοτε εὐθυμοὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δροεροῦ ὕδατος τοῦ χεῖμαρρου καὶ ἄδουσιν.

«φεύγει κι' αὐτὸς ὁ ἔρωτας καὶ δὲν γυρίζει πλεῖα»

Napoli

ARTURO A GIORDANO

Direttore della «Rivista Letteraria»

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ

(συνέχεια ὅρα φύλλον Ζ.)

Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐτηρεῖτο ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ ὁ προϊστάμενος τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου, διήρκει κατ' ἀρχὰς μὲν τέσσαρα, εἴτα τρία καὶ τέλος δύο ἔτη, ἐξελέγετο δὲ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινότητος φέρων τὸν τίτλον «Γραμματεὺς τῆς Πόλεως καὶ συμβολαιογράφος παρὰ τῷ Ἀρχαιοφυλακείῳ» (Cancellier della Città e nodaro deputato all' archivio) ὑπεχρεωτο δὲ νὰ κρατῇ ἅπαντα τὰ βιβλία τοῦ Συμβουλίου καὶ τὰ τῶν Συμβολαιογράφων, ὡς καὶ τὰς διαθήκας καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα καὶ νὰ καθίσταται εἰς τὰς γείρας τῶν Συνδίκων 20 βεβλῖα, προωρισμένα διὰ τὴν πληρωμὴν εὐαφρονίας, ἣν ἡ Κοινότης Ζακύνθου ἐπλήρωνεν εἰς

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

πυλῶς διαδόχους τοῦ ποτὲ Πύλου Γάητα διὰ τὸ Ἀρχεῖον αὐτῆς. Οὐχ ἦττον τὸ ὑπουργεῖμα τοῦ Ἀρχιεποφύλακος περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν τότε καλουμένων Cariche di lucro εἶχε πολλὰς ἀπολαύς. Διὰ διαταγῆς τοῦ Προβλεπτοῦ Ζακύνθου Ἀλοῖσιου Κουερίνου (1686—1688) χρονολογουμένης ἀπὸ 7 Ὀκτωβρίου 1688 ἐγένετο νέα διατίμησις τῶν ἐν τῷ Ἀρχιεποφύλακείῳ ἐπαφινόμενων τοῖς αἰτοῦσιν ἐγγράφων, μὴ ἰσχυομένης πλέον τῆς παλαιᾶς. Ἡ διατίμησις αὕτη ἀνηρτήθη ἐπὶ πίνακος ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς Κοινότητος, πρὸς γνῶσιν καὶ συμμόρφωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων. Εἶχε δὲ ὡς ἑξῆς.

Δι' ἀντίγραφον ἐγγράφου τοκογλυρίας (προσυχίου), μέχρις 25 ρεαλίων.	Ἀσπρα	2
» » ἄνω τῶν 25 ρεαλίων	»	5
» » πωλήσεων ἢ ἐναλλαγῆς μείον τῶν 10 ρεαλίων	»	3
Καὶ ἄνω τῶν 10 ρ. ἤτοι μέχρι τῶν 50 ρ.	»	5
Καὶ ἄνω τῶν 50 ρ.	»	40
Δ ἀντίγραφον ἀπλῆς παραγγελίας ἄσπρων 2	»	2
» » » » 6	»	6
» » γυλίου μεγάλων πλοίων	»	10
» » » μικρῶν »	»	5
» » οἰκσδ' ὅποτε προσφοράς οἰουδ' ὅποτε εἵδους	»	10
» » ἐτησίως ἐκμισθώσεως	»	2
» » πλέον τοῦ ἔτους »	»	4
» » ἐταιρείας »	»	5
» » προικίου χάρτου	»	5
» » προικίως παρακαταθήκης μέχρις 100 ρ.	»	5
» » ὁμοίου εἵδους ἀπὸ 100 μέχρι 500 ρ.	»	10
» » » » 500 καὶ ἄνω	»	45
» » συγκαταθέσεως καὶ συναλλαγῆς	»	10
» » διαθήκης ἀπὸ 100—300 ρ.	»	20
» » ὁμοίου εἵδους ἀπὸ 300 ρ. καὶ ἄνω	»	30
» » καταγραφῆς μέχρις 100 ρ.	»	10
» » ὁμοίου εἵδους ἀπὸ 100 ρ. καὶ ἄνω	»	40
» » ἐκάστου μεγάλου ποσοῦ 500 ρ. καὶ ἄνω	»	40
» » ἀποικιακοῦ ἐγγράφου	»	2
» » πληρωμῆς χρέους	»	2
» » ἐνσφραγίστων ἐγγράφων παρουσιαζομένων ὑπὸ τῶν Συμβ) γράφων εἰς τὸν Ἀρχιεποφύλακα	»	4
» » ἑκάστον βιβλίον, ζητούμενον πρὸς εὑρεσὶν ὑποθέσεως τινος	»	2
» » ἀποφάσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν ὁδῶν πρὸς τὸν Ἀρχιεποφύλακα τῆς Κοινότητος	»	12
» » ἑκάστον ἀντίγραφον αὐτῶν	»	2
» » ἡ ἀνεγέρσις ὁμοῦ τοῖς, ὡς ἀνωτέρω εἵδομεν, νέου οἰκήματος, ὅπου		

ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀρχιεποφύλακεῖον ἐβράδυνεν, ἄγνωστον διὰ τίνενας λόγους, νὰ ἐκτελεσθῇ, διότι, δύο ἔτη κατόπιν, εὐρίσκουμεν ἀναφορὰν τοῦ τότε ἀρχιεποφύλακος Ἰουλίου Κοντούτση χρονολογουμένην ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1668, δι' ἧς ἐζήτει, ὅπως τάχιον ληφθῇ φροντίς οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου οἰκήματος, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς τακτοποιήσεως τῶν βιβλίων καὶ βραδύτερον ἑτέραν ὁμοίαν τοῦ Ἀρχιεποφύλακος Ἀλοῖσιου Σέρρα πρὸς τὴν Διοίκησιν, τοὺς Συνδίκους καὶ τὸ Συμβούλιον ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1675 περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. «Ἐὰν —λέγει προοιμιαζόμενος ὁ Α. Σέρρας— τὸ ἐφευρετικὸν τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα ὡδὲν ἐγνώριζε νὰ διακρινέται διὰ τῶν χαρακτήρων ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μεταγενεστέρων, δυστυχῶς ἤθελεν ἐπακολουθήσει ὁ θάνατος οὐ μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς, τῆς ἱκανότητος, τῆς δόξης· οὐδὲ κατὰ συνέπειαν θὰ ὑπῆρχε διάκρισις βαθμῶν μεταξὺ τῶν προσώπων, ὑφισταμένης τοιαύτης συγχύσεως, χαλαρούσης τὴν ὑπὸ τοῦ παραδείγματος τῶν προγενεστέρων εἰσαχθεῖσαν καλὴν τάξιν. Ὁ μὴ ἀναγνωρίζων τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἢ οὐδαμῶς εἶνε ἄξιος μνήμης ἐν τῷ μέλλοντι, ἢ μόνος θέλει ἐκφυλισθῇ· καὶ ὁ μὴ καταβάλλων πάντα τὰ μέσζ, ὅπως φθάσῃ εἰς τὰ ὅμματα τῶν ἐπερχομένων αἰώνων οὐδὲ καὶ ἐν τῷ παρόντι τυγχάνει ἄξιος, ὅπως τὸν σκέπτηται τις.» Καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκθέτων ἐν τῇ ἀναφορᾷ του ἐκείνη ὅτι, καίτοι πολλὰς καὶ διαφοροὺς ἀναφύρας ὑπὲρ τοῦ ἀκαταλλήλου τοῦ οἰκήματος καὶ τῆς ταξινόμησεως τῶν βιβλίων τοῦ Ἀρχείου εἶχον ὑποβάλλει οἱ προκατόχοι αὐτοῦ, οὐχ ἦττον διὰ πολλοὺς λόγους οὐδεμία εἶχεν ἐπέλθει θεραπεία, ἐπεκαλεῖτο δ' ἐν τέλει τὴν πρόνοιαν τοῦ Συμβουλίου ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως τοσοῦτον ἐπωφελοῦς οἰκήματος. Ὅπως δὴποτε ὁ ἀρχιεποφύλαξ οὗτος ἐφάνη ἀληθῶς ἄξιος τοῦ ὁποίου ἀνέλαθεν ὑπουργήματος, διότι ἐν τῷ ἐρειψίμῳ ἐκείνῳ Ἀρχιεποφύλακείῳ ἐπέφερον οὐχὶ ὀλίγας ἐπισκευὰς καὶ βελτιώσεις, ἐφ' ὅσον οἱ χρηματικοὶ του πόροι ἐπέτρεπον τοῦτο. Τὴν ἀναφορὰν τοῦ Α. Σέρρα λαβόντες ὑπ' ὄψιν οἱ τότε σύνδικοι Γεώργιος Βάλαμος, Ἰωάννης Μακρῆς καὶ Μάρκος Μοτσενίγος ἐν συνεδρίᾳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν χρονίαν 2 Ἰουνίου 1673 ἐψήφισαν, ἵνα δι' ἐξόδων τῆς Κοινότητος οἰκοδομηθῇ οἰκὴμα κατὰλληλον, ὅπως συμπεριλάβῃ τὰ ἀνωτέρω βιβλία καὶ ἐγγραφα, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἀπόφασις αὕτη ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ χάρτου, διότι ἐν συνεδρίᾳ τῆς 3ης Αὐγούστου 1676 ἐκρίθη καλλίτερον ὑπὸ τῶν τότε Συνδίκων Γεωργίου Συγούρου, Κωνσταντίνου Λογοθέτου καὶ Ρενιέρου Σέρρα, ἵνα πρὸς τοῦτο λάβωσιν εἰς ἐδαφονομίαν τὴν οἰκίαν τοῦ Σ. Κοκκίνου ἐν τῷ φρουρίῳ, ἀντὶ δέκα ρεαλίων ἐτησίως εἰς θάρος τοῦ Ἀρχιεποφύλακος, εἰς ὃν παρεχωρήθη καὶ ἡ οἰκία, ὅπου τὸ πρῶτον ὑπῆρχε τὸ Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος, πρὸς αὐτὴν ᾗσαν. (Ὅρα ἐγγραφα ἐδαφονομίας ἀπὸ 1ης Αὐγούστου 1676 εἰς τὰς πράξεις τοῦ συμβολαιογράφου Ι. Σκουλογένους.) Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ τοῦ Κοκκίνου, εἰς ἣν μετέφερθη κατόπι τὸ Ἀρ-

γείον, ἐσχηματίσθη προσέτι καὶ τὸ δικαστήριον τῆς Κοινότητος. Βραδύ-
τερον ἐν ἄλλῃ συνεδρίᾳ τῆς 22 Ἰουλίου 1677 ἀπεφασίσθη, ἵνα ἐκ-
λεχθῇ ἐπὶ πέντε ἔτη ἀρχαιοφύλαξ τῆς Κοινότητος ἐκ τοῦ σώματος
τοῦ Συμβουλίου, ὑποχρεούμενος ν' ἀνεγείρῃ δι' ἰδίων ἐξόδων του τοῦ-
χον πρὸς τὸ θόρειον μέρος τῆς ὑπὸ ἐδαφονομὴν οἰκίας, ὡς ἐπίσης
νὰ σχηματίσῃ χαρτοθήκας καὶ διαμερίσματα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Διοι-
κητικοῦ Ἀρχείου ἐντὸς τριῶν μηνῶν, νὰ πληρῶνῃ τὸ θάρος τῆς ἐ-
δαφονομῆς, νὰ δέσῃ ἅπαντα τὰ βιβλία, τὰς προικοπαράδοσεις καὶ
ὅ,τι ἄλλο ὑπῆρχεν ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Κοινότητος, ἀπαριθμῶν καὶ θέ-
των κατ' ἀλφαριθμητικὴν τάξιν αὐτὰ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐμελλε νὰ κατα-
σκευάσῃ χαρτοθηκῶν, ἥτοι κατὰ μέρος τὰ πρωτόκολλα καὶ τὰς προι-
κοπαράδοσεις, τὰ μὲν τῆς πόλεως τὰς δὲ τῶν πολιτῶν, σχηματί-
ζων τέλος καὶ τοὺς συνήθεις αὐτῶν καταλόγους. Ὡφείλεν ἐπίσης ὁ
αὐτὸς Ἀρχαιοφύλαξ νὰ σχηματίσῃ βιβλίον, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ σημειῖ εὐ-
κρινῶς ἀπάσας τὰς ἐκάστοτε διαθήκας ἐκάστου συμβολαιογράφου μετὰ
τῶν ὀνομάτων τοῦ τε διαθέτου καὶ τοῦ Συμβολαιογράφου, αἵτινες
διαθῆκαι ἔπρεπε νὰ διαφυλάττωνται εἰς μέρος ἀσφαλές. Πλὴν τού-
των ὑπεχρεοῦτο νὰ σχηματίσῃ βιβλίον ἢ κατάλογον, ἐν ᾧ ὥφειλε
νὰ καταχωρίσῃ πάντα τὰ συμβολαιογραφικὰ βιβλία, τὰς προικοπαρά-
δοσεις, τὰ βιβλία τοῦ Συμβουλίου καὶ ὅ,τι ἐνυπῆρχεν ἐν τῷ Ἀρχείῳ,
περιγράφων ἀκριβῶς τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως καὶ λήξεως ἐκάστου,
τὰ ὀνόματα τῶν Συμβολαιογράφων καὶ τῶν ἐγγράφων, ἅτινα ἔπρεπε
νὰ ὦσιν ὑπογεγραμμένα ὑπὸ τῶν Συνδίκων, ἐπὶ ποινῇ τῶν Ἀρχαιο-
φυλάκων 200 βρελίων καὶ στερήσει τοῦ ὑπουργήματος αὐτῶν ἀπο-
κλειομένων τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ ἐξ ὅλα ἔτη. Γενομένης δὲ ψηφο-
φορίας ἐξελέχθη ὡς ἀρχαιοφύλαξ ὁ Ἀναστάσιος Βαρδιάνης, ὅστις καὶ ἐξ-
επλήρωσε τὰς ἄνω ὑποχρεώσεις αὐτοῦ.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπισκευῆς τῆς στέγης καὶ τοῦ σανιδώματος τοῦ
Ἀρχαιοφυλακείου τῆς Κοινότητος, ἅτινα ὑπὸ ἀναποφεύκτου ἠπειλοῦντο
καταστροφῇ, ἅμα δὲ τὸ στενόχωρον τοῦ οἰκήματος, ἕνεκα τῆς ἐν αὐ-
τῷ νέας προσθήκης διαφόρων βιβλίων ἠνάγκασε τοὺς τότε Συνδικαίους
Νικόλαον Μοτσενίγον καὶ Νικόλαον Γαήτιαν, ἵνα ἐν συνεδρίᾳ τῆς 11
Μαΐου 1705 προτείνωσι τὴν ἐκλογὴν νέου ἀρχαιοφύλακος ἐπὶ τρία ἔ-
τη, ὑποχρεομένου τούτου ἐν διαστήματι δέκα μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκλο-
γῆς του νὰ ἐπισκευάσῃ τὴν στέγην καὶ τὸ σανίδωμα τοῦ Ἀρχαιοφυ-
λακείου διὰ δοκῶν καὶ σανίδων, ὅπου ἀνάγκη ἀπῆται τοῦτο, νὰ πε-
ρικλείσῃ τοὺς τοίχους τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου διὰ δοκῶν καὶ σανίδων, παν-
ταχόθεν, ἢ νὰ σχηματίσῃ χωριστὰς χαρτοθήκας, ἐν εἰδει βιβλιοθή-
κης, μετὰ φυλλωμάτων, ἐν αἷς τιθέμενα τὰ βιβλία ἔτι μᾶλλον νὰ
προφυλάσσωνται ἐκ τῆς ὑγρασίας, σημειῶν πρὸς τὰ ἐξωτὴν χαρτοθηκῶν
τούτων τὸ ὄνομα ἐκάστου Συμβολαιογράφου καὶ τὸ ἔτος τῆς τε ἐνάρ-

ξεως καὶ λήξεως τῶν πράξεων αὐτοῦ· ἐπεὶ δὲ τὰ συμβολαιογραφικὰ
βιβλία ἦσαν ἄνευ ἐξωφύλλων, ὑπεχρεοῦτο ὁ αὐτὸς ἀρχαιοφύλαξ νὰ
κατασκευάσῃ ἐξωτερικὰ περικαλύμματα πάντων τῶν βιβλίων, ἰδίᾳ δὲ
τῶν νεωτέρων Συμβολαιογράφων, ἅτινα καὶ συνεχέστερον ἐπεζητοῦντο, θέ-
των ἅμα αὐτὰ κατ' ἀλφαριθμητικὴν τάξιν, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπη-
ρεσίας αὐτοῦ. Τοιοῦτος δὲ ἀρχαιοφύλαξ ἐξελέγη ὁ Ἀναστάσιος Καψο-
κέφαλος, ὅστις συμφώνως τῇ ὁποίᾳ εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρεώσει ἐπεσκεύα-
σε τὸ Ἀρχαιοφυλακεῖον, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τινος πιστοποιητικοῦ
τῶν Συνδίκων Ἀντωνίου Σουμάκη καὶ Ἰωάννου Δαρσίου Σέρρα ἀπὸ 27
Ἀπριλίου 1704. Τῷ 1720 Μαρτίου 6, ἐκλεχθεὶς ὡς ἀρχαιοφύλαξ ὁ Ὀ-
κτάβιος Βολτέρρας ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σχηματίσῃ βιβλίον, ἐν
ᾧ ὥφειλε νὰ καταγράψῃ τὴν σύστασιν τῶν διαφορῶν ἐν τῇ νήσῳ ὑπ-
ουργημάτων καὶ ἅπαντας τοὺς ἀστικούς νόμους τοὺς εἰς διαφορὰ βιβλία
τῆς Κοινότητος διεσπαρμένους, πρὸς εὐκολίαν, ἐπίσης ἕτερον βιβλίον με-
τὰ εὐρετηρίου εἰς τὸ τέλος τῶν διαθηκῶν καὶ τῶν βιβλίων ἐν οἷς ἀ-
διακρίτως ἦσαν αὐταὶ σεσημειωμένοι, νὰ κατασκευάσῃ νέαν ἐγγραφοθή-
κην, ὅπως ἐν αὐτῇ τοποθετήσῃ τὰ ἐν τῷ Ἀρχείῳ νέα βιβλία καὶ
νὰ πληρῶνῃ τὴν ἐδαφονομὴν εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ Γαήτα. Τοιαύ-
την ὑποχρέωσιν ἀνέλαβον καὶ οἱ μετέπειτα ἀρχαιοφύλακες. Ἐπεὶ δὲ
τὸ Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος καὶ ἡ αἴθουσα ἢ προσωρισμένη διὰ τὴν
συνάθροισιν τοῦ Εὐγενεοῦ Συμβουλίου, ἕνεκα τοῦ χρόνου, εἶχον ἀνάγκην
ἐπισκευῆς, ἐν συνεδρίᾳ τῆς 11 Ἰουνίου 1744 ἐπεψηφίσθη ἡ πληρωμὴ
24 τσεκινίων διὰ τὴν ἐπισκευὴν ταύτην. Τῇ 21 Ἰανουαρίου 1759
ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου ὁ τότε ἀρχαιοφύλαξ Λαυρέντιος Μερ-
κάτης, ἵνα ἐντὸς ἔτους σχηματίσῃ γενικὸν κατάλογον πασῶν τῶν συν-
εδριάσεων τοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν ἀστικῶν νόμων· ἐν τινὶ δὲ ἀναφο-
ρᾷ χρονολογούμενῃ ἀπὸ 7 Ν)βρίου 1760 ὁ τότε ἀρχαιοφύλαξ ἐβεβαίω-
σε τὸ Συμβούλιον, ὅτι 46 βιβλία ἀπετέλουν τὰς πράξεις τοῦ Συμβουλί-
ου καὶ δύο τόμοι ὀγκώδεις τὰ τῶν διαταγῶν. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἐν τῷ φρου-
ρίῳ Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος, καταστραφέν ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1791 καὶ ἐπι-
σκευασθὲν κατόπιν, μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας τῆς
νήσου, ἥτοι μέχρις Ἰουλίου τοῦ 1797. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῷ
φρουρίῳ ἀρχεῖα, ὡς τὸ Διοικητικόν, (Masseria Prettoria) ἐν ᾧ ἐφυ-
λάττοντο τὰ ἐγγράφα καὶ τὰ βιβλία τῶν διαφορῶν διοικήσεων καὶ τὸ
τῆς Masseria Fiscale, ἐνθα ἐφυλάττοντο τὰ βιβλία καὶ τὰ ἐγγρά-
φα τῆς δημοσίας περιουσίας, ἅμα δὲ καὶ αἱ κατασχέσεις τῶν δημο-
σίων ὀφειλετῶν, καὶ αὐτὰ, λέγομεν, τ' ἀρχεῖα μεγίστης ἐτύγχανον σπου-

ΑΧ, ΕΛΑ ΓΥΡΙΣΕ

Ἄχ! ἔλα γύρισε, γλυκεῖά μου φίλη,
Νὰ ἰδῶ τὰ μάτια σου, νὰ ἰδῶ τὰ χεῖλη,
Ν' ἀκούω τὸ στόμα σου νὰ τοῦ μίλῃ.

Ἄχ! ἔλα γύρισε σὲ περιμένω
Μὲ τὴν ἐλπίδα σου τῶρ' ἀπομένω
Φτερουγίζεις ἀπλῶς 'σάν τὸ πουλί.

Ἄχ! ἔλα γύρισε, νὰ ἰδῇς ἀκόμα
Πῶς θγαίνει ὁλόρροδο, τὸ οὐράνιο χρῶμα
Καὶ πέρα ἢ θάλασσα τὸ πῶς γελά.
Καὶ μέσ' 'ς τὰ λούλουδα πουλιῶν ζευγάρια
Πῶς φτερουγίζουνε ἀνάρια-ἀνάρια,
Πῶς ἐρωτεύονται τρελλὰ, τρελλὰ.

Μέσα σ' ἀστρόφωτες νυχτιές καὶ πάλι
Νὰ γέρνῃς τ' ὠμόμορφο ξανθὸ κεφάλι
Σ' τὴν πρασινόκαμπη γλυκεῖα σιγῇ.
Κι' ἐγὼ τοῦ ἱσκιου σου τὴν τόση χάρι
Νὰ βλέπω, ἀγάπη μου, μὲ τὸ φεγγάρι
Νὰ ζωγραφίζεται χάμου στὴ γῆ.

Μέσ' 'ς τὰ ὁλόγλυκα γλαυκά σου μάτια
Νὰ βρίσκω ἀπόκρυφα τὰ μονοπάτια
Ποῦ θὰ μὲ φέρουνε 'ς τὸν οὐρανὸ,
Βουβὸς κι' ὁλότρεμος πάλι σιμά σου
Θ' ἀκούω τὴν ἄχνα σου, τὸ σιένηγμά σου
Μαζί θὰ χαίρουμαι καὶ θὰ πονῶ.

Ἄχ! ἔλα γύρισε, ὄνειρο πλάνο,
Σὰν κλειῶ τὰ μάτια μου 'ς τὸ στῶμα ἐπάνω
Σιμά σου βρίσκουμαι καὶ σοῦ μιλῶ.
Κι' ὅτε τ' ἀστόχαστο βῆμα γυρίσω
Παντοῦ μοῦ φαίνεται πῶς θ' ἀντικρύσω
Τὸ χαμογέλοιό σου τ' ἀπατηλὸ.

Ὅπου κι' ἂν βρίσκεσαι, κι' ὅπου καὶ νᾶσαι
Ὅ! μὴ μὲ σκέφτεται, μὴ μὲ θυμᾶσαι
Μιά τέτοια θέλησι, δὲν κλειῶ 'ς τὸ νοῦ.
Βαθειὰ 'στὴ σκέψι μου σ' ἔχω πλασμένη,
Γλυκεῖά βασίλισσα στεφανωμένη,
Τῆς γῆς θρησκεία μου καὶ τ' οὐρανοῦ.
Δ. Ι. ΜΑΡΓΑΡΙΣ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑ

(ΤΟΙΣ ΦΙΛΟΙΣ ΖΗΓΡΑΦΟΙΣ)

(συνέχ. ὅρα προηγ. φύλλ.)

Εἰς δὲ τὴν Γλυπτικὴν τὰ αὐτὰ ὡς ἀνωτέρω συμβαίνουσιν ὅσον ἀφο-
ρᾷ τὴν ὑπογραφὴν εἶναι τοὔτεστι τὸ ὅλον αὐτῇ. Ναὶ μὲν μερικότητας
τινας τῶν διαφόρων προϊόντων τῆς ἐν λόγῳ τέχνης ἑλλειπῶς κατὰ τι πα-
ρίστησιν, ὡς τριγῶν ἐλαφρίαν ἢ βλεμματος διαφάνειαν κτλ. ἀλλ' αὗται πε-
ρέμειναν εἰς αὐτῆς τῆς φύσεως τὴν ἐντελῆ ἐπεξεργασίαν. Ἡ ὑπογραφὴ
προορισμὸν κυρίως ἔχει νὰ δείξῃ ἡμῖν διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς μεταλλαγῆς
τῶν συνιστωσῶν ταύτην γραμμῶν, συμφῶνως πρὸς τῆς ὑπ' ὅψιν παρα-
στάσεως τὴν χαρακτῆρα, τὴν διὰ ταύτης ἐκπροσωπούμενην ἐννοιαν ὑπὸ
καθαρόν, ὡς ἐρρέθη, καὶ εὐληπτον τύπον καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνή-
μην ἡμῶν καὶ αὐτῶν τῶν λίαν μεμακρυσμένων χρόνων τὴν ἱστορίαν
πολλάκις, δι' ἐπαγωγῆς καὶ χαρίεντος τρόπου. Ἀσκοπὸς θὰ ἦτο ἡ προ-
σπάθειά της, ἂν, παραμελοῦσα τὴν παράστασιν τῆς ἐν γένει ιδέας καὶ τῆς
καθολικῆς ζωῆς τὴν ἐκφρασιν, κατεγίνετο εἰς τὴν ἐπισταμένην ἐπεξεργα-
σίαν, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε θὰ ἐπετύγχανε διὰ τῆς γλυφίδος, δευτερευόν-
των τινῶν μερῶν, ἅτινα ὑπὸ περισσοτέρας ζωῆς περιβάλλονται ἐν ἀπλό-
τητι καὶ ἀφελεῖα παριστάμενα. Ἐγείρει μὲν τὸν θαυμασμὸν ἢ ἐπιτυχα-
νομένην λεπτότης περὶ τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ πολλάκις αὕτη καθίσταται
πρόξενος ἀμελείας ἀσυγγνώστου, ἀφαιρούσης σημαντικὴν ἀξίαν ἄλλην, ἥτις
πρὸς λατρίαν τοῦ ὑπ' ὅψιν τεχνουργήματος τὴν ψυχὴν μᾶς θὰ προη-
τοίμαζε, τοῦ προοίδοντος τελείαν καὶ οὐχὶ παρημελημένην ἐκφρασιν.
Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὑπογραφῆς, διὰ δὲ τὸ χρῶμα λέγομεν ὅτι οὐ μόνον ἐ-
πάναγκες δένειν εἰς τὴν Γλυπτικὴν τέχνην ἀλλὰ καὶ ἀνάγκαστον τυγχάνει
καὶ βλαβερὸν ν' ἀποβῇ δύναται. Ὅντως εἰς τοῦ Φειδίου τ' ἀθάνατα ἔργα
εἰς ἃ ἐνεφύσησε πράγματι ψυχὴν ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος καλλιτέχνης καὶ
ἐξ ὧν ἀπορρέει ἐκφρασις τοσοῦτον ὑψηλὴ καὶ υπερβάλλουσα, τὸ χρῶ-
μα θὰ ἦτο βλαπτικώτατον. Ναί, ἀμαρτία ἀσύγγνωστος θὰ ἐγένετο τ' ἀ-
ριστουργήματα ἐκεῖνα, προϊόντα τέχνης μεγαλουργοῦ καὶ τύποι ἀνωτά-
της, ὑπερανθρώπου ἐντελείας, νὰ ἐφάψωσιν, ἔστω καὶ μετὰ τέχνης ἱ-
σης, τῶν χρωμάτων οἱ συνδυασμοί. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὑπῆρ-
ξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν ἐπῆλειφον τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας των οἱ καλ-
λιτέχναι διὰ χρωμάτων λεπτῶν ὅπως δῆποτε καὶ διαφανῶν, ἀλλ' ἡ ἐ-
ποχὴ αὕτη δὲν ἦτο ἢ καθ' ὅλα εὐδαίμων ἐκείνη ἐποχὴ τῆς 4ης
π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν τὴν γλυφίδα ἀνὰ χεῖρας ἐκράτει ὁ
μέγας κλέων τοῦ Χαρμίδου υἱός, ὁ συνενώσας εἰς τὰ ἔργα του θαυ-
μασίως τὸ αἶσθημα μετὰ τῆς λεπτότητος καὶ τὴν ἐκφρασιν μετὰ τῆς

χάριτος, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ τῆς ὁσημέραι δυστυχῶς ἐπιτεινομένης παρακμῆς τῆς γλυπτικῆς τέχνης, καθ' ἣν ἡ ἰδιοτρόπως οἱ καλλιτέχνη: εἰργάζοντο ἢ διερμηνεῖς τῶν ἀτομικῶν διαθέσεων τούτου ἢ ἐκείνου καθίσταντο, μὴ ὑπείκοντες πλὴν εἰς τοῦ αἰσθήματος τὰς εὐγενεῖς υποχρεώσεις καὶ τοῦ καλοῦ τοὺς ἀλανθίστους κανόνες. Τοιαύτης παρηκμακυίας τέχνης ἀτελῆ καὶ ξηρὰ προϊόντα εἶχον ἀνάγκην βεβαίως τοῦ χρώματος ἵνα, ἀφ' ἐνὸς μὲν καλύψωσι τὰς ἐκ τῶν ἀτελειῶν αὐτῶν προσγυγνομένης δυσαρέστους ἐντυπώσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὰ μικρόν τι μέρος τῆς θερμῆς καὶ τῆς ζωῆς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν μόνον ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος γλύπτης τῆς 4ης π. Χ. ἐκατονταετηρίδος διὰ τῆς γλυφίδος εἰς τὰ ἔργα του ἠδύνατο νὰ μεταβιβάξει.

Καὶ ταῦτα ἐν συντόμῳ περὶ τῆς Γλυπτικῆς, καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν Γραφικὴν, τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Ὅ,τι εἰς τὰς ἄλλας δύο τέχνας οὐ μόνον ἄχρηστον, ἀλλὰ καὶ βλαπτικὸν πρὸς τούτοις ἦτο, ἀπ' ἐναντίας εἰς ταύτην ἐπάναγκες καὶ θελκτικὸν συνάμα τυγχάνει. Ἀφοῦ ἡ ὑπογραφή εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐν προκειμένῳ τέχνης, πρῶτη μετ' ἐπιμελείας καὶ τέχνης τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐκπληρώσεως ἀποστολὴν ἀληθῶς ἐπίσημον καὶ ὑψηλὴν, ἀνάγκη νὰ προσέλθῃ κατόπιν καὶ τὸ χρῶμα, ἵνα, διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῇ χάριτος, ἀποτελειώσῃ ταῦτα, τὸν τόνον καὶ τὴν ὄψιν του μεταλλάσσον ἐκάστοτε συμφῶνως πρὸς τοὺς κανόνες αὐτῆς καὶ σαφηνίσῃ πρὸς τούτοις, ἔτι πλείοτερον, μερικότητάς τινας ἐπ' αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἡ ὑπογραφή, ἔνεκεν τῆς δι' ἀπλῶν μόνον γραμμῶν παραστάσεως τούτων, ἀφῆκε κἄπως διφορούμενας. Τὸ χρῶμα, ὁ κατ' ἐξοχὴν οὗτος τῆς φύσεως κληρὸς, εἶνε εἰς τὴν Γραφικὴν ἀπαραίτητον λίαν, ἅτε προσάπτον εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς ἐκφρασιν, ποικιλίαν καὶ κάλλος. Ὅ,τι ἡ ὑπογραφή ὑπὸ τύπον γενικωτέρας ιδέας συλλαβοῦσα, παρέστήσε διὰ τινος καθολικῆς ζωῆς, τὸ χρῶμα σπεύδει νὰ μερικεύσῃ τοῦτο, ἀποτυποῦν εἰς αὐτὸ ἑτέραν τινὰ ζωὴν, τὴν τοῦ εἶδους τοιαύτην. Ἐκείνης μὲν τὸ πρῶτον τοῦ καλοῦ σοιχείον σκοπὸς ἐστὶ νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν, τούτου δὲ προορισμὸς τὰς μεγάλας καὶ γοητευτικὰς ὀψεις τῆς φύσεως, τουτέστι τὸ ὑψηλὸν μετὰ χάριτος νὰ μᾶς ὑποδείξῃ. Ἡ μὲν ὑπογραφή τέλος εἶνε τὸ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν σῶμα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Γραφικῆς, εἰς ὃ πάντα τῆς ζωῆς τὰ δείγματα θ' ἀναφαίνονται, τὸ δὲ χρῶμα, ἡ γλυκαῖα, ἡ εὐφρόσυνος χαρίεσσα τούτου περιβολή, ὅποτε μετὰ τέχνης ἐπαινετῆς ὑπὸ τοῦ χρωστήρος τοῦ Γραφέως ἐξυφανθῇ.

Ἐν τούτοις οἰανδήπρτε καὶ ὅσην ἄξιαν φαντασθῶμεν ὅτι ἔχει τὸ χρῶμα, εἶνε αὕτη κατωτέρα ἐκείνης τῆς ὑπογραφῆς. Ἡ Γραφικὴ, τὸ θελκτικὸν τοῦτο τέκνον τῶν δύο, ὡς ἐρρέθη, στοιχείων, τὸ γεννώμενον δι' ἀμοιβαίου αὐτῶν μυστικοῦ καὶ αἰδήμονος ἀσπάσμου, πρὸς ταύτην πρέπει τὸ ὅμμα νὰ ρέπῃ πλείοτερον καὶ περὶ αὐτῆς κατὰ βάθος νὰ

μεριμνᾷ, διότι εἰς τὴν ὑπογραφὴν ὀφείλει κυρίως τὴν ἀρχικὴν ὑπαρξίν τῆς καὶ ἐξ αὐτῆς ὑγιεῖς καὶ ἀναλλοιώτους ἀρχὰς θὰ προσλάβῃ. Τοῦτο μὲν, ὡς καὶ πρότερον εἵπομεν, καθ' ὧρισμένας μόνον ὥρας εἰς τὴν τέρψιν τῆς ὁράσεως διὰ τῆς ποικιλίας ἀποβλέπον, μετὰ τινων περιστροφῶν πρὸς τὰ ἐνδόμυχα ἡμῶν αἰσθήματα σχετίζεται, ἐνῷ ἐκείνη τοῦτο ποιεῖ ἀπ' εὐθείας καὶ καθ' οἰανδήπρτε ὥραν ἀνερχομένη δὲ εἰς τῆς διανοίας τὸν καθάρωτερον ὀρίζοντα, ὅπου ἡ κυριαρχία τοῦ καλοῦ βασιλεύει, ὅπου μετὰ χάριτος τοῦτο ἐκλάμπει, διερμηνεύει ἡμῖν ἐναργέστατα καὶ αὐτοὺς τοὺς διαφόρους μυστικούς τοῦ καλλιτέχνου σκοπούς.

Ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει, διότι ὁ προορισμὸς τῆς, ὡς γνωστὸν, περισρέφεται κυρίως εἰς τῶν τοιούτων ἢ τοιούτων χαρακτῆρων τὴν ἀποτύπωσιν. Ἀληθῶς τῆς ὑπογραφῆς τυγχανούσης τοῦ μόνου πρίσματος εἰς ὃ προσπίπτει τοῦτο ἢ ἐκείνου τοῦ Γραφέως ὁ χαρακτήρ ὁ ἀτομικὸς, ὅστις διαφοροτρόπως ποικίλλεται, ἐξ ἀνάγκης ἀντανακλασθήσονται ἐν αὐτῇ καὶ αἱ διάφοροι ψυχολογικαὶ τούτου καταστάσεις. Ἐν συντόμῳ ἀφαρπάζει καὶ κατέχει αὕτη τὴν καρδίαν τοῦ καλλιτέχνου ὅλην καὶ τὸ αἰσθημὰ τοῦ αὐτοῦ. καθὼς δὲ κυρίαρχος τῶν ψυχικῶν του διαθέσεων, δύναται νὰ γνωρίσῃ ἡμῖν αὐτὴν λίαν εὐχερῶς, ὅποτε ἐπισταμένως ἐνατενίσωμεν ταύτην. Ὄντως, ἂν π.χ. προκειμένου νὰ ἐπισκεφθῶμεν πινανόθηκην τινὰ ἐν ἣ κατεθεσθαιμένα εἰσὶ τὰ διάφορα τριῶν ἐκ τῶν εὐκλεῶν τῆς Ἰταλίας ζωγράφων ἔργα, ὡς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, (α) τοῦ Ραφαήλ (β) καὶ τοῦ Λεονάρδου (γ) λ. χ. γνωρίζωμεν ὅπως δήποτε τὰς ἀρχὰς καὶ τὸν χαρακτήρα αὐτῶν, βεβαίως δὲν θὰ λάβωμεν ἀνάγκην ὁδηγοῦ ἐπεξηγούντος τὰς ὑπ' ὄψιν Γραφάς. Ἡμεῖς αὐτοί, ἐξετάζοντες ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν τὸν μερικὸν τῶν ἀνωτέρω Γραφῶν χαρακτήρα καὶ παραβάλλοντες αὐτὸν πρὸς τὴν ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ μὲν ἢ τοῦ δὲ ἀπορρέουσάν ἰδιοτυπίαν, εὐθὺς θὰ ἐννοήσωμεν τίς ἐκ τῶν τριῶν χρωστήρων εἰς τὰς προκειμένας εἰργάσθη Γραφάς. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔτι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πλάσμα, μία καὶ ἡ αὐτὴ καθ' ὑπόθεσιν γυνὴ καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων παρίσταται Γραφῶν, ὑφ' ὅλως διάφορον χαρακτῆρα ἔσεται γεγραμμένη. Ἡ εἰς τοῦ πρώτου δηλονότι τῶν ἀνωτέρω ζωγράφων τὴν Γραφὴν παρατηρουμένη γυνὴ, θὰ παραστῇ πρὸς ἡμῶν ὑπὸ τύπον μεγαλοπρεπείας ἢ καὶ ὑπερηφανείας ὑπολανθανούσης ἐνιαχοῦ καὶ συνεπῶς αὐστηρότης καὶ μεγαλείον τὴν ἀπεικαζομένην θὰ περιβάλλωσι. τουτέστι θὰ ἴδωμεν αὐτὴν ὑπὸ τοῦ χρωστήρος τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου ἀπειργασμένην ὑπερήφανον Σίβυλλαν. Ἀπ' ἐ-

[α] Ζωγράφος, γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων διάσημος ἐξ Ἰταλίας γεννηθεὶς τὸ 1474 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1563 μ. Χ.

[β] Ζωγράφος Ἰταλὸς ἀριστὸς γεννηθεὶς τὸ 1483 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1520 μ. Χ. καὶ ὁ ὅτις Ἰταλὸς διακρίθεις καὶ ὡς ζωγράφος καὶ ὡς γλύπτης καὶ ὡς ἀρχιτέκτων· ἀγεννήθη μὲν κατὰ τὸ 1452 ἀπέθανε δὲ τὸ 1519 μ. Χ.

ἐναντίας, ἀν τὴν ἐπὶ ὁρόνῃς ὑπὸ τοῦ Ραφαήλ γραφεῖσαν ἰδίαν γυναικα παρατηρήσωμεν, εἰς ταύτην θὰ ἐννοήσωμεν ἄλλον χαρακτῆρα, ἐξ οὗ θὰ ἐκλάμπῃ παρθενικὴ συμπάθεια καὶ σεμνότης, αἵτινες θὰ προδιαθέσωσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἰς ἀγνὴν λατρείαν τοῦ ὑψίστου ἐκείνου κάλλους τῆς Ὑπερτάτης τῶν γυναικῶν. Ἀναμφιβόλως θὰ δυνηθῶμεν εὐθὺς νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁτὴν Γραφὴν ταύτην ἐπεξεργασθεῖς χρωστήρ, ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τοῦ πνεύματος τὴν λατρείαν, ἢ εἰς τῆς ὕλης τὴν θεραπείαν καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἴδωμεν ἄχραντον καὶ αἰθέριον σῶμα, ἀπῆλλαγμένον πάσης ὕλης τῇ φθορᾷ ὑποκειμένης καὶ χρησιμεῖον ὡς λεπτοῦ φαντον καὶ εὐλαβές· περικάλυμμα τῆς κυρίως προδιδομένης Ἀγίας ψυχῆς τοῦ Παναγάρχου ἐκείνης γυναικὸς πρὸς κόσμον ἄλλον ὑφύσεως συμπαθέστατον ὅμμα, ἐν ἁλλαις ἐξέσειθ' ἐννοήσωμεν τὴν ἐν τῇ προκειμένη Γραφῇ ὡς τύπον ἀ γ ν ῆ ς κ αὶ θ ε ῖ α ς π α ρ θ έ ν ο υ.

Τέλος, ἡ ὑπὸ τοῦ χρωστήρος τοῦ τρίτου γραφεῖσα θὰ παραστῇ πρὸ ἡμῶν ὡς γ υ ν ῆ ἁ ξ ι ο λ ᾶ τ ρ ε υ τ ο ς καὶ οὐδὲν πλέον, καθότι ὑπὸ ὕψος τὴν παράστασιν τῆς ὕλης μᾶλλον ἢ τοῦ πνεύματος προτιμῶν ἐγράφη καὶ συνεπῶς θὰ παραγάγῃ ἐν ἡμῖν ἀλλοιόν τι ἀγάπης καὶ λατρείας αἴσθημα.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

ΓΕΩΓ. Α. ΜΑΡΟΥΔΑΣ.

ΑΓΓΕΛΙΑΤΑ

— Ἐξεδόθη προχθὲς ἐν Πάτρεις ἐκ τῶν Καταστημάτων Π. Εὐμορφοπούλου καὶ δημοσιεύεται τὴν ἐρχομένην ἐβδομάδα ἐνταῦθα, τὸ πρὸ πολλοῦ ἀγγελθέν ποίημα τοῦ ἡμετέρου Ὑακίνθου· α' Ἐνός ἀπὸ τούς εἰκοσιν, ἡ Ζακυθινὸς Μνηστῆρας θρόνου» τὸ ὁποῖον θὰ καταβέλῃ πάντα ἀναγνώστην. «Ὅσοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ εἰς τὰς 2—3 ἀγγελίας, αἵτινες ἐνταῦθα ἐκυκλοφόρησαν ἢ κάλλιον δὲν ἔμαθον ὅτι τοιαῦτα ἐδημοσιεύθησαν, ἄς διευθυνθῶσιν εἰς τὸ παρὰ τὴν Εὐαγγελίστριαν ἐμπορικὸν τοῦ κ. Ἰωάννου Μπουλατζᾶ, ἵνα τὸ ἀποκτήσωσι. Τιμᾶται ἀντὶ λ. 60. (τὴν περὶ τούτου βιβλιοκρισίαν τῶν Μ ο υ σ ῶ ν λῖαν προσεχῶς.)

— Ἀγγέλλεται ἡ προσεχὴς ἐκδοσις ἐν Ἀθήναις μεγάλου μηνιαίου ὄργάνου τῆς περ' ἡμῖν Καλλιτεχνίας καὶ Φιλολογίας ὑπὸ τὸν τίτλον Κ α λ λ ι τ ε χ ν ι κ ῆ ἢ. Ὅ,τι ὥραϊον τερπνὸν καὶ διδακτικὸν ἅμα, καθὼς εἰκόνας, χάρτας, χειροτεχνήματα, ἄρθρα καλλιτεχνικά, φιλολογικά καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ ἀναγνώστης, ἐν μόνη τῇ Καλλιτεχνικῇ δύεται ν' ἀπαντᾷ, διὸ καὶ τὸ εὐωνον τοῦτο φύλλον οὐ ἡ ἐτησία συνδρομὴ εἶνε μόνον δραχμὰς 10 ἢ δὲ ἐξάμηνος 5 καὶ ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως κατὰλλήλου καλλιτεχνικοῦ φύλλου, μεγίστην θέλει ἀναπληρώσει ἐλλειψιν παρ' ἡμῖν, συνιστῶμεν εἰς πάντα φιλέκαλον καὶ φιλόμουσον ἀναγνώστην καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν οἰκογένειαν.

ΑΔΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Δ. Πλέσαν Ἀρχιμάνδριτὴν Λονδῖνον Ἐλάδομεν ἐτήσιαν καὶ εὐχαριστοῦμεν. — Α. Α. Κεραλληνίαν. Ἐλάδομεν τὸ σταλόν. Προσεχῶς. — Καλοδοῦκαν Δ. Γ. μὴχ. Λαυρίαν, Ταβουλάρην Θ. δημοδιδ. Τραγάκι καὶ Μουχάμμετ Νιζάρην Γραμμασίον. Ἐλάδομεν ἐτήσιαν καὶ εὐχαριστοῦμεν.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΕΟΥΡΙΟΥ